

*Inkovics Mária***Az *Én is tudok beszélni* című képeskönyv mint MID-taneszköz**

Bittera Tiborné – Juhász Ágnes: *Én is tudok beszélni.*
Képeskönyv kisgyermeknek beszéd- és nyelvi fejlesztéséhez.
Krasznár és Társa Bt., Budapest, 2021. 120 pp.

„A nyelvet jól és szépen használni egyike a legnagyobb örömeinknek.” (Sánta Ferenc)

Írásomban saját tapasztalataim alapján számolok be arról, hogyan lehet felhasználni kisgyerekek magyartanítása során egy olyan képeskönyvet, amelyet eredetileg magyar anyanyelvű gyermekek számára készítettek, és elsősorban a logopédiai fejlesztésben alkalmaznak. A könyv címe *Én is tudok beszélni. Képeskönyv kisgyermeknek beszéd- és nyelvi fejlesztéséhez.* 2021-ben adták ki Budapesten; szerzői Bittera Tiborné és Dr. Juhász Ágnes.

Néhány évvel ezelőtt megkeresett egy kínai család, hogy tanítsam óvodás gyermekeiket magyar nyelvre. A család néhány hónappal azelőtt érkezett Magyarországra, a három- és hatéves kislányok magyar óvodába jártak, de a pandémia utóhatásai miatt sokat voltak otthon, így gyakorlatilag még egyáltalán nem tudtak magyarul. A szülőkkel angolul kommunikáltunk. Az édesanya tanította a gyerekeket angolul, és használták is az angol nyelvet egymás között. Ebből adódóan a kislányok a magyart már harmadik nyelvként kezdték tanulni. Tapasztalataim szerint ez könnyebbséget jelentett a tanítás során, mert egyrészt volt már gyakorlatuk többfajta nyelvi rendszer elsajátításában, másrészt pedig akárhogy is próbáltam kizárni a közvetítő nyelvet, néha egyértelműbb volt egy-egy szó jelentését angolul tisztázni, illetve megkönnyebbülés volt a gyermekeknek, hogy elmondhatják azt, amire magyarul még nem volt lehetőségük.

Mielőtt elkezdtük a közös munkát, keresni kezdtem valamilyen tankönyvet, tananyagot, ami segítségemre lehet ebben a munkában, de az óvodás korosztály számára nem találtam alkalmas, egy az egyben felhasználható segédanyagot. Még a legkisebbeknek írt tankönyvek is alapul veszik az írás- és olvasástudást, legalábbis tanítják a latin betűket, és a gyakorló feladatok nagy része írásbeli feladat. Logopédusként tanítottam már magyar anyanyelvű, magyar nyelvi környezetben nevelkedő, de valamilyen okból – például az idegrendszeri érés késése miatt – nem beszélő, megkésett vagy akadályozott beszédfejlődésű gyermekeket a magyar beszédre. Ezeknél a gyermekeknél a nyelvelsajátítás folyamata lelassult, elakadt, ezért külső segítségre van szükségük a beszéd beindulásához. Magyar nyelvi környezetbe bekerülő, magyarul nem tudó – ép beszédfejlődésű, kínaiul és részben angolul beszélő – gyermekek hasonló módon sajátítják el a számukra idegen nyelvet, mint az első nyelvüket. Innen jött az ötlet, hogy a megkésett beszédfejlődés terápiájában használt képeskönyvet vegyem alapul a kínai kisgyermek magyartanításához. Nagyon fontosnak tartom ugyanakkor hangsúlyozni, hogy ezeknek a gyermekeknek nincs nyelvi késésük, sem nyelvfejlődési zavaruk, beszédfejlődésük nem megkésett és nem is akadályozott, ennél fogva semmilyen szempontból nem tekinthetők fogyatékosnak, sajátos nevelési igényűnek. Egyéni elbírálás megilletné őket, mint minden gyermeket, de tapasztalataim szerint a differenciálást a magyar közoktatási rendszer csak papíron írja elő, a pedagógusok nagy része kevésbé használja ezt a lehetőséget, tisztelet a kivételnek. A választásom tehát egyetlen ok miatt esett az említett képeskönyvre: felépítése követi a magyar nyelv elsajátításának folyamatát. Semmiképpen sem szeretném a magyarul tanuló gyermekeket az első nyelvük elsajátításában nehézségekkel küzdő magyar gyermekekkel azonos megítélés alá helyezni.

A könyv célja a beszéd indítása, a szókincsfejlesztés, a nyelvi rendszer kiépítése, a gyermek gondolkodásának fejlesztése. Ahogyan a szerzők fogalmaznak: a könyv „célja az, hogy a nyelv kifejező, közlő, jelölő funkciójának kialakításával képessé tegye a gyermeket a nyelvi jelek befogadására, földolgozására, a nyelvileg korrekt beszédbeli kommunikációra” (Bittera – Juhász 2022: 8). A tanítás során nevet adunk mindazoknak a dolgoknak, amiket a gyermek érzel, lát, hall, megfog, átél, megnevezzük, megfogalmazzuk érzéseinket, gondolatainkat, segítünk kifejezni önmagát. Mindezekkel segítjük a gyermek kognitív fejlődését és szociális tanulását is. A középpontban álló beszéd- és nyelvfejlesztésen kívül „közvetett és közvetlen ráhatásokkal célozzuk meg azokat a képességeket és készségeket, amelyek révén a gyermek egyre differenciáltabban képes befogadni, földolgozni és használni a beszédet és a nyelvet szemantikai (jelentéstani), lexikai (szókészlet), szintaktikai (mondattani), morfológiai (szóalaktani) és fonológiai (hangrendszertani) szempontból egyaránt” (uo. 111. o.).

A szerzők a képeskönyvet olyan kisgyermeknek ajánlják, „akiknek a beszéd- és nyelvi fejlődése nehezen indul, még nem beszélnek, vagy csak nagyon keveset, esetleg nehézségeik vannak a beszéd megértésében is” (uo.). A könyv a beszéd és nyelv funkcióinak erősítésével kívánja segíteni a gyermekek kognitív fejlődését, szociális tanulását. A beszéd és a nyelv, a mozgás, a gondolkodás, a figyelem, az emlékezet és egyéb készségek területeit nem választja el egymástól, hanem a gyermekek egyéni szükségletei szerint súlypontozva, az adott beszéd- és nyelvi cél köré csoportosítva együtt javasolja fejleszteni azokat.

A képeskönyv a tipikus beszédfejlődés menetét követi. A gyermekek beszédfejlődésének üteme azonban nagymértékben különbözhet egymástól, ezért a szerzők javasolják a sorrenden való esetleges változtatást, valamint a tanítás tempójának a gyermek fejlődési üteméhez való igazítását. A könyv képeihez kapcsolódó feladatok többfunkciósak, de elsősorban a szókincsfejlesztés és a nyelvi rendszer kiépítése a cél. A szókincsbővítés végigvonul az egész képeskönyvön.

A nyelvkönyvek esetében a leggyakoribb rendező elvek a következők: strukturális (nyelvtanra épülő), lexikai (szókincsre épülő), funkcionális-fogalmi (kontextusba ágyazott beszédszándékokra és fogalmakra épülő), tematikus (témakörre épülő), szituatív (beszédszituációkra épülő), készség alapú (a négy nyelvi alapkészség fejlesztésére épülő), illetve feladatközpontú (feladatok végrehajtását célzó cselekvésekre épülő). Az *Én is tudok beszélni* képeskönyv meghatározó rendező elve a lexika, hiszen alapvető célja a szókincsfejlesztés, a legegyszerűbb képmegnevezéstől kezdve (*néni, bácsi, baba*) a bonyolultabb, szituációt ábrázoló képekről való mondatalkotásig. Ugyanakkor strukturális is, hiszen a nyelvi anyaga tartalmazza „a magyar nyelvben leggyakrabban előforduló szófajok reprezentánsait, azok toldalékolását, illetve ragozását” (uo. 11. o.), amelyeket mondatokban, mondatalkotással gyakoroltat. Bár a gyermekek életkorát tekintve az írott nyelvhez kapcsolódó készségek (írás-készség, olvasás-készség) fejlesztéséről még nem beszélhetünk, a beszéd-készség és beszédértés fejlesztése alapvető cél, nem beszélve az egyéb készségek fejlesztéséről, ezért készség alapúnak is tekinthetjük a könyvet.

Külső jegyeit illetően az *Én is tudok beszélni* c. könyv egy képeskönyv, amely a címen, szerzőkön, kiadón és egyéb hivatalos adatokon, valamint a hátsó borítón lévő ajánlás mellett semmilyen szöveget, betűt nem tartalmaz. Az 1. ábra a fedőlapot ábrázolja. A könyvet az utóbbi évtizedekben többször újranyomták, majd egy nagy – elsősorban a külalakot érintő – felújítás után 2021-ben adták ki ismét.

1. ábra: Az *Én is tudok beszélni* c. képeskönyv címlapja

Az A/4-es, fekvő formátumú kiadvány élénk színekkel színezett, esztétikus, kifejező, jól felismerhető képeket tartalmaz. Mivel az óvodás korosztály számára készült, a gyermekek figyelmét könnyen magára vonja, szívesen nézegetik a kedves képeket. Az oldalakon vagy 1–1 eseménykép (2. ábra), vagy 6–16 kép (3. ábra) szerepel, jól áttekinthetően.

2. ábra: Eseménykép

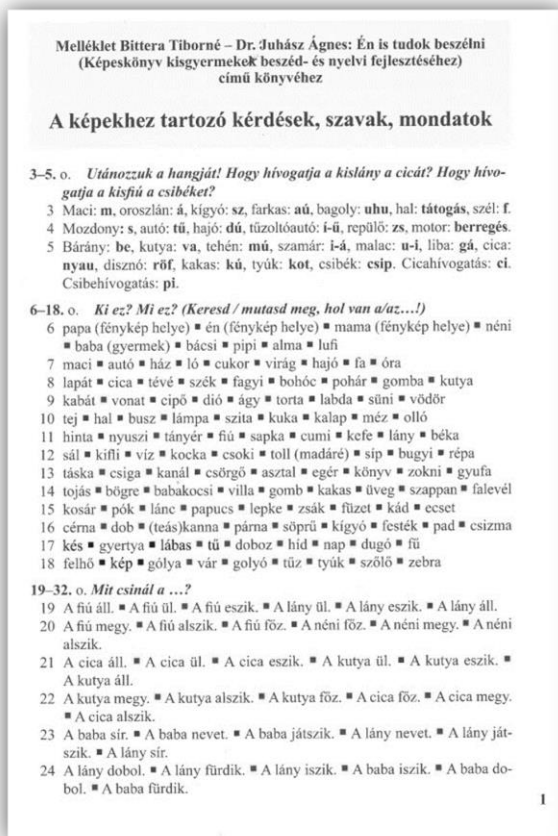

70

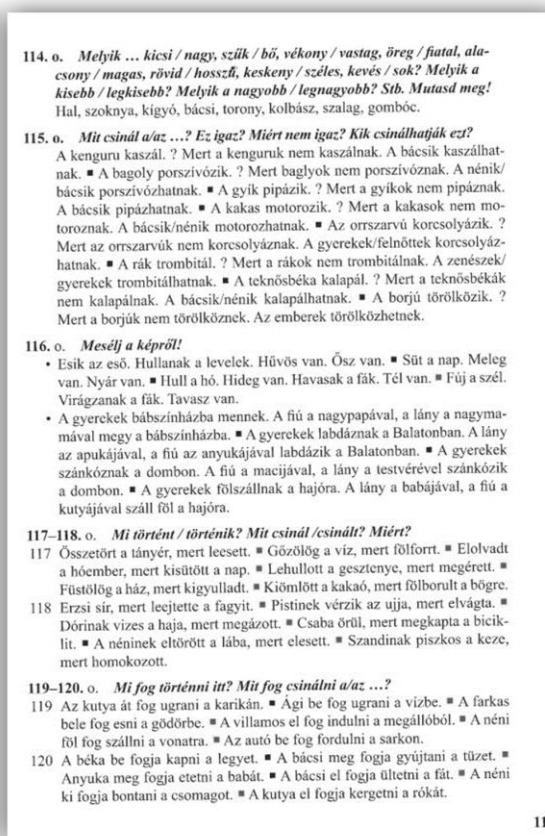
3. ábra: Igék tanítása

A lapok viszonylag vastagok, ami megkönnyíti az ügyetlenebb kis kezeknek is a lapozást, de fényesek, ami viszont megnehezíti a ritkán előforduló ragasztásos, rajzolós feladatok megoldását. A vastag lapok miatt a könyv elég nehéz, de ez nem feltétlenül negatívum, hiszen amennyi időre kézbe veszik a kicsik, inkább „tekintélyt” kölcsönöz a képeskönyvnek a nagyobb súly.

A könyvhöz kiegészítésként tartozik egy kis füzet is, ami a képeskönyv oldalszámai alapján felsorol minden szót, kérdést, mondatot, amely a könyvben szereplő képekhez kapcsolódik. A 4. ábra a füzet első oldalát, az 5. ábra pedig a füzet utolsó oldalát ábrázolja. Ez azért is fontos tartozék, mert bár a képek könnyen felismerhetők, a szerzők hangsúlyozzák, hogy a pedagógus szóbeli megnyilvánulásainak különleges jelentősége van, ezért javasolják, hogy kérdéseinket mindig azonos módon tegyük fel, a képekről mindig ugyanazokat a mondatokat mondjuk, ügyelve a szórend azonosságára is. Ez utóbbi talán az ép beszédfejlődésű, magyarul nem tudó gyermekek szempontjából a kezdeti szakaszt leszámítva kevésbé érdekes. Az elején érdemes ragaszkodni ahhoz, hogy mondataink, kérdéseink megegyezők legyenek, de ha felismerik a nyelvi formák mintáit, a lexikális anyag azonossága nem annyira fontos. (*macska-cica, fut-szalad* stb.) A későbbiekben bátran variálhatjuk megnyilvánulásainkat a beszédhelyzetnek megfelelően.

4. ábra: A füzetmelléklet első oldala

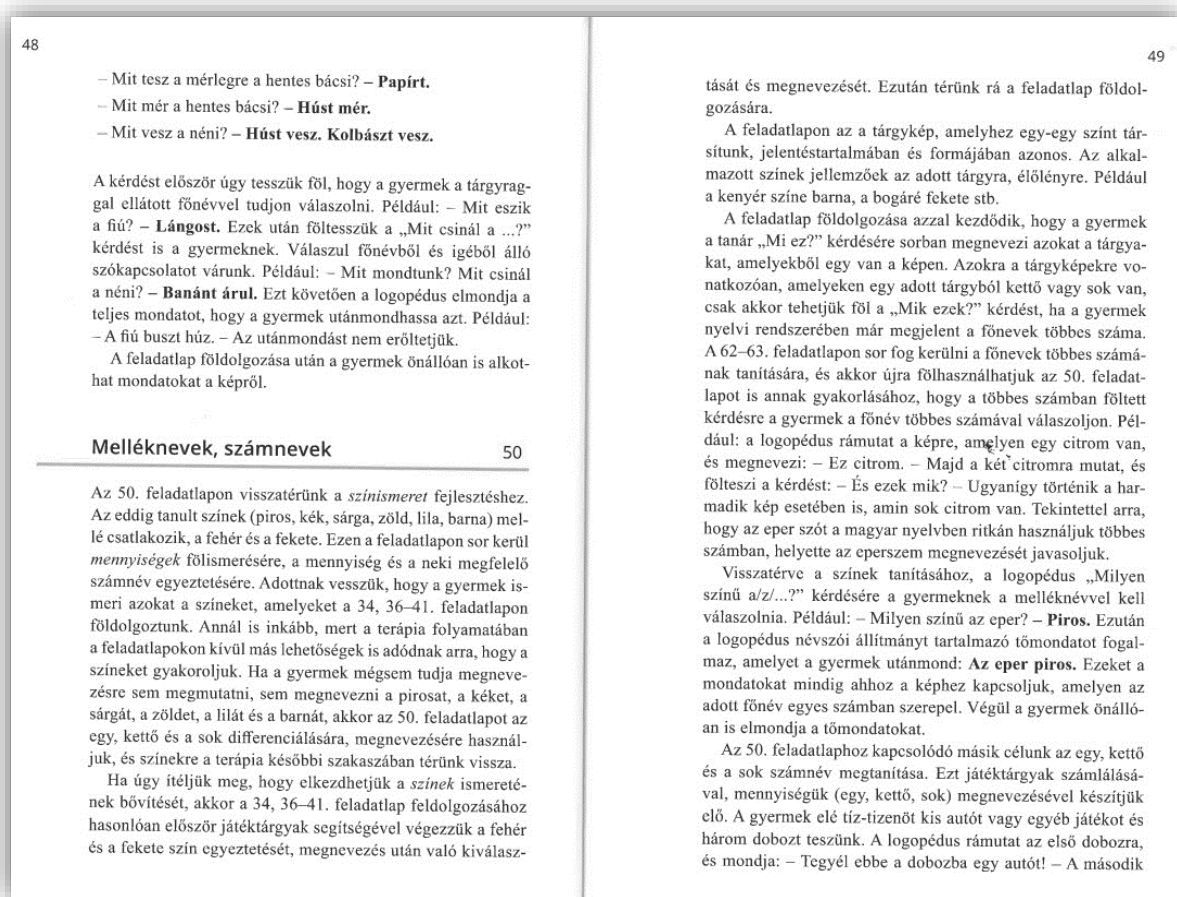
5. ábra: A füzetmelléklet utolsó oldala

A képeskönyv másik elengedhetetlen tartozéka a 2022-es kiadású kézikönyv, amelyet szintén Bittera Tiborné és Dr. Juhász Ágnes jegyez, a címe pedig: *A nyelvi késés és nyelvfejlődési zavar terápiájának kezdeti szakasza. Kézikönyv az „Én is tudok beszélni” című képeskönyvhöz*. Ennek fedőlapja a 6. ábrán látható. A kézikönyv néhány oldalas bevezetőben leírja, kiknek szánják a képeskönyvet, mi a könyv alapvető célja, milyen a felépítése, hogy javasolja használni a képeskönyvet. Ezt követően a könyv oldalait feladatlapként használva, az oldal-számok alapján tartalmazza a fent említett kis füzet szó- és mondatanyagát, kiegészítve elméleti háttérrel, valamint a képes feladatlapok sokrétű, kreatív felhasználására ad tanácsokat, javaslatokat. A 7. ábra a képeskönyv 50. feladatlapjának feldolgozási javaslatait mutatja be.

6. ábra: A kézikönyv címlapja

Már a könyv elejétől, a főnevek tanításánál ugyanazokkal a képekkel számtalan játék, gyakorlási lehetőség leírását adja meg a következő fejlesztési területekre: motiválás az utánmondásra, passzív szókinccs fejlesztése, főnevek megértése, képegyeztetés, aktív szókinccs fejlesztése, kép megnevezése, szókinccs aktivizálása, verbális emlékezet fejlesztése, vizuális emlékezet fejlesztése, mozgás és beszéd integrációja.

7. ábra: A kézikönyv javaslatai az 50. oldal feldolgozására

A kézikönyvet minden esetben érdemes együtt használni a képeskönyvvel. Az órákra, foglalkozásokra felkészülés során segít abban, hogy hogyan készítsük elő az adott tananyagot: mit és hogyan mérjük fel a gyermek előzetes tudásával, képességeivel, készségeivel kapcsolatban, miről és hogyan beszéljünk az adott tananyag bevezetése előtt, mire hívjuk fel a gyermek figyelmét, milyen kérdéseket tegyünk fel, mit fogadjunk el válasznak, megoldásnak, hogyan javítsunk, hogyan értékeljünk. Emellett teljesen konkrét ötleteket ad arra, hogy az adott tananyagot milyen feladatokkal, játékokkal tudjuk gyakoroltatni, elősegítve a bevésését. A szerzők ajánlása szerint több képeskönyvet használva felvágthatjuk a képeket, és fóliázva memória-játékot, lottó-játékot, soralkotós feladatokat végezhetünk. Ezekhez a felhasználási módokhoz is megadja a kézikönyv a pontos utasításokat, amit használhatunk, illetve az elvárt válaszlehetőségeket. Ezt mutatja be a 8. ábra.

27			
23	A baba sír. A lány nevet.	A baba nevet. A lány játszik.	A baba játszik. A lány sír.
24	A lány dobol. A baba iszik.	A lány fürdik. A baba dobol.	A lány iszik. A baba fürdik.
25	A bohóc sír. A maci nevet.	A bohóc nevet. A maci játszik.	A bohóc játszik. A maci sír.
26	A maci dobol. A bohóc iszik.	A maci fürdik. A bohóc dobol.	A maci iszik. A bohóc fürdik.

Passzív szókincs fejlesztése: igék megértése. Képegyeztetés.
A cselekvések képeiből *analógiás sorokat* alkothatunk. Ehhez szükség van az adott képek szétvágására. Az analógiás sorok alkotása előtt a logopédus mesél a gyermeknek, illetve közösen megnevezik, amit a gyermek ismer. Külön hangsúlyt kap a képen ábrázolt cselekvések megnevezése. A logopédus használja bőven a szupraszegmentális elemeket: szinesítse beszédét a dallam, hangsúly, tempó, hangerő, ritmus, hangszín változtatásával. A gyermek motivációját növeli, ha fölhívja figyelmét a kép egyes részleteire, esetleg párhuzamba állítja a gyermek saját élményeivel. Például: – Ez a kislány sokat szaladgált. Nagyon elfáradt. Látod, most mit csinál? Ül. – Vagy: – Nézd, milyen ügyes ez a kutya! Főz. Te is szoktál főzni a babádnak/macidnak?

Először az *áll* és az *eszik* igékből alkotunk sorozatot. A logopédus egyenként adja a képeket a gyermeknek. A logopédus előtt egy játékkutya áll és egy baba/maci ül, előtte tányér, kezében kanál. (A logopédus fogja a baba/maci kezével a kanalat.) – Mit csinál ez a kutya? – *Áll*. – Most adok neked egy képet. Itt egy fiú áll. Tedd ide a kutya alá! A kutya is áll, a fiú is áll. Ez a baba/maci mit csinál? Nézd, *eszik*. – A logopédus a babával/macival végzeteti a cselekvést. – Nézd, a cica is *eszik*. –

A logopédus mutatja a képet. – Hová tegyük ezt a képet? – A logopédus a gyermek kezébe adja a képet, hogy elhelyezze. A többi képet is hasonló módon helyezzük el egymás alá, a kutya és a baba/maci alá.

Szókincs aktivizálása, utánmondás motiválása. Az *áll* és az *eszik* ige után tetszés szerint lehet az igékből kettőt, hármat vagy négyet kiválasztani a sorozatalkotáshoz, és nem szükséges a játéktárgyakat segítségül venni.

A feladat végrehajtása közben a logopédus tömondatot használ, de csak az igét emeli ki a hangsúllyal, hangerő- és tempóváltoztatással, hogy a gyermeket utánmondásra motiválja. Az utánmondást nem kell erőltetni, kérni, de a gyermek verbális megnyilatkozását meg kell erősíteni.

Passzív szókincs fejlesztése: igék megértése. Képkiválasztás.
A fenti feladatot követi a képek kiválasztása a cselekvés megnevezése alapján. A logopédus megnevez egy cselekvést, a gyermek megkeresi a hozzá tartozó képet, és átadja a tanárnak. – Mutasd meg, ki az, aki áll! – A gyermek rámutat például a fiúra. – És még ki áll? – A gyermek rámutat például a kutyára. – Most mutass valakit, akik *eszik*! – Hasonló módon gyakorolunk a többi igével is.

Képek kiválasztása tömondatok megértése alapján. A logopédus a gyermek előtt lévő képekről tömondatot alkot. A gyermek kiválasztja azt a képet, amelyiken az alany és az állítmány is megfelelő. – Keresd meg, amit mondok! A lány áll. – Helyes választás esetén megismételjük: – Igen, a lány áll. – A jó választás verbális megerősítése a tömondat elismertélésével motiválhatja a gyermeket a tömondat utánmondására.

Aktív szókincs fejlesztése: cselekvést jelentő igék. A továbbiakban törekszünk arra, hogy a gyermek passzív és aktív szókincsében a főnevek gyarapodása mellett minél több ige is szerepeljen.

8. ábra: A kézikönyv javaslatai a különböző fejlesztési területekre vonatkozóan

Szerkezeti felépítését tekintve a képeskönyv a kézikönyv alapján jól elkülöníthető szerkezeti egységekre osztható. Az egyes egységek rövidek, gyakran csak 1–2 oldal terjedelműek, ami a gyakorlásnak kevés teret enged; mindenképpen ki kell tehát egészíteni az adott tananyagot további feladatokkal. A szerkezeti egységeket az 1. táblázatban foglaltam össze. A táblázat nagyrészt egyezik a kézikönyv tartalomjegyzékével, így, ha konkrét nyelvi anyagot keresünk, azt a kézikönyvben oldalszám alapján megtaláljuk. A feltüntetett feladatlapon száma pedig megegyezik a képeskönyv oldalszámaival, így annak tartalomjegyzékéül is használható.

A gyermekeknek szóló képeskönyv nem tartalmaz szöveget, így szavakat sem. A tanulás mindig hallás után történik, kevés új szóval egy-egy foglalkozáson, sok gyakorlással és játékkal. A könyvhasználat csak egy részét teszi ki a tanulási folyamatnak. Kezdetben a szavakat érdekes (játék)tárgyak segítségével megtanítani, a könyv képeivel megerősíteni, és sok játékos gyakorlással elősegíteni a bevésődét. A pedagógus számára a pontos szó- és mondatjegyzék elérhető a kis füzetben, valamint a kézikönyvben, a gyerekeknek pedig nincs szükségük a szavak listájára.

A szójegyzékhez hasonlóan a nyelvtani struktúrák jegyzéke sem szerepel a könyvben. A kézikönyv megnevezi az egyes részeknél a tanítandó nyelvtani anyagot, de ez a legtöbb esetben nem pontos megnevezése a nyelvi formának, illetve a különböző nyelvi formák nem különülnek el egymástól. A nyelvtani magyarázat a korosztályból adódóan nem tartozik a tananyaghoz (a minták felismertetése a gyakoroltatás célja), ezért grammatikai magyarázatot a kézikönyv sem tartalmaz, csak a szavak és mondatok jegyzékét, illetve azok felhasználására vonatkozó javaslatokat. A tanítandó nyelvtani anyag pedig soha nem a teljes paradigma.

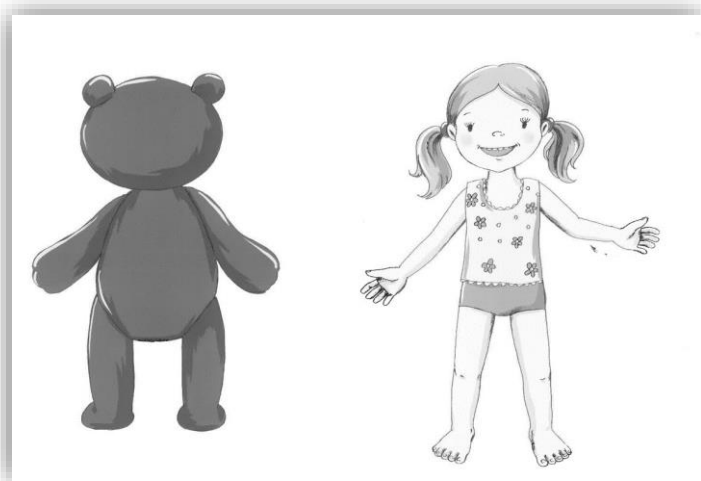
3–5	Hangutánzás	70–71	Főnevek toldalékai: -on,-en,-ön ragos helyhatározó	100–103	Mondatalkotás: tárggyal és -ról, -ről ragos helyhatáro- zóval bővített egyszerű mondat, tárgyas ragozású igével
6–18	Főnevek	72–73	Mondatalkotás: tő- mondatok jelen időben és múlt időben	104–105	Főnevek toldalékai: kettős toldalékolás Birtokos személytoldalék és tárgyrag kapcsolása kötött tőalakú szótövekhez
19–33	Igék: cselekvés, történes	74–75	Főnevek toldalékai: részeshatározó, esz- közhatározó ragja	106	Mondatalkotás: a kell se- gédíge használata egyszerű bővített mondatban
35	Főnevek toldalékai: bir- tokos személytoldalék	77	Melléknév	107	Okhatározói alárendelt összetett mondat
34, 36–41	Melléknévek, számnevek	78–79	Mondatalkotás: tő- mondatok és egyszerű bővített mondatok	108–109	Főnevek toldalékai: -nál, -nél ragos helyhatározó
42–49	Főnevek toldalékai: tárgyrag	80–81	Főnevek toldalékai: -ból,-ből, -ra,-re ragos helyhatározó	110	Mondatalkotás: felszólító mondatban tiltás; Főnevek toldalékai: -tól, -től ragos helyhatározó
50	Melléknévek, számnevek	82–83	Mondatalkotás: óhajtó mondat	111	Az igekötő jelentésmódosító szerepe
51	Mondatalkotás: tőmon- datok; Névszói állítmány	84	Egyszerű bővített mondat: Tárgyas ra- gozás I.	112–113	Kapcsolatos mellérendelt összetett mondat; Halmazott állítmányú egyszerű mondat
52–53	Főnevek toldalékai: tárgyrag; Birtokjel	85	Egyszerű mondat két igével	114	Melléknévek fokozása Az összehasonlítás megfo- galmazása
54–57	Főnevek toldalékai: -ban, -ben ragos helyhatározó	86–91	Tárggyal és helyhatá- rozóval bővített egy- szerű mondat	115	Mondatalkotás: kijelentő mondat, állítás és tagadás
58–61	Főnevek toldalékai: -ban, -ben ragos helyhatározó A létige használata	92	Egyszerű bővített mondat: Tárgyas ra- gozás II.	116	Mondatalkotás: társashatá- rozóval és helyhatározóval bővített mondat
62–63	Többes szám	93	Főneves toldalékai: birtokos személy- toldalék, birtokjel	117–118	Mondatalkotás: okhatározói alárendelt összetett mondat jelen és múlt idejű igével
64–65	Mondatalkotás: tőmon- datok egyes és többes számban	94–95	Főnevek toldalékai: -hoz,-hez,-höz ragos helyhatározó	119–120	Mondatalkotás: egyszerű bővített mondat jövő időben
66–67	Főnevek toldalékai: -ba, -be ragos helyhatározó	96–97	Kettős toldalékolás: többes szám jeles és tárgyrag		
68–69	Tárgyrag gyakorlása kijelentő mondatban: állítás és tagadás	98–99	Kettős toldalékolás: birtokos személytol- dalék és tárgyrag		

1. táblázat: A könyv szerkezeti egységei

A képeskönyv nyelvi anyaga – a lexikális részhez hasonlóan – követi a tipikus beszédfejlődés menetét. Mivel azonban a tipikus beszédfejlődésben is markáns különbségek mutakozhatnak a gyermekek között, a szerzők hangsúlyozzák, hogy a mintának tekinthető feladatlapok tetszés szerint kiegészíthetők, bővíthetők, hogy a haladás menetét a gyermekek fejlődési üteme hatá-

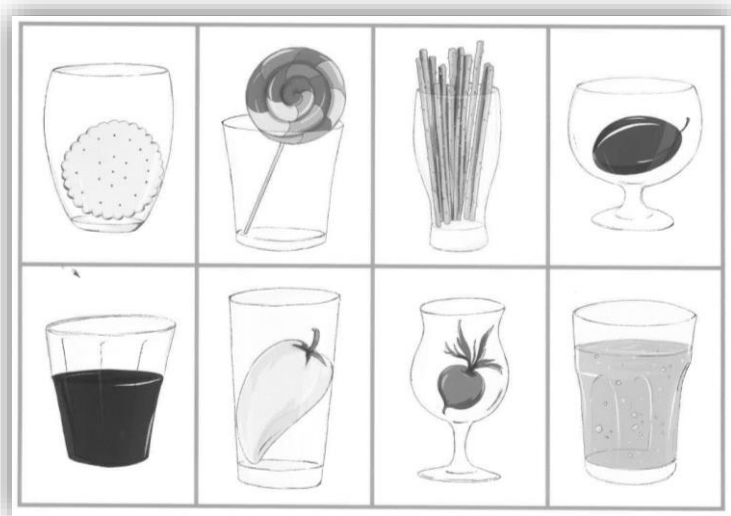
rozza meg, illetve, hogy időnként változtatni szükséges (érdemes) a sorrenden – attól függően, hogy milyen új nyelvi forma jelenik meg a gyermek beszédében.

Az első grammatikai elem, amely megjelenik a képeskönyvben, a birtokos személytoldalék, mert a testrészek tanításánál elengedhetetlennek bizonyul. A testrészek tanítását mutatja a 9. ábra. Először a tárgyak, képek használatával az E/3. formát tanulják (*baba haja, maci lába*), ezután következik, hogy az E/3. és E/1. alakot együtt gyakorolják, és jóval ezután következik az E/2. A könyv képei csak az E/3. birtokos személytoldalék tanítására, gyakoroltatására alkalmasak, de a kézikönyv ad javaslatokat a továbbiakra is.

9. ábra: Testrészek tanítása

A nyelvi anyagban ezután a tárgy és a -ban/ben toldalékos helyhatározó jelenik meg, mert ezek korán megjelennek a normál beszédfejlődésben is. A könyvben ebben a sorrendben következnek egymás után, de a kézikönyv egyértelművé teszi, hogy ha az utóbbi könnyebb a gyermekek számára, felcserélhető a sorrend. A 10. ábra a -ban/-ben toldalék tanításának első oldalát mutatja meg.

10. ábra: A -ban/-ben toldalék tanítása

Azok a magyarul nem beszélő gyermekek, akik idejük nagy részét magyar nyelvi környezetben, óvodában, iskolában töltik, javarészt nyelvelsajátítással teszik magukévá a magyar nyelvet, és jóval kisebb szerep jut a nyelvtanulásnak. Ennek során nem feltétlenül azt a lexikai és grammatikai anyagot és nem abban a sorrendben sajátítják el, ahogy az a tankönyvben, jelen esetben a képeskönyvben szerepel, illetve ahogy azt a tanmenetünkben eltervezzük.

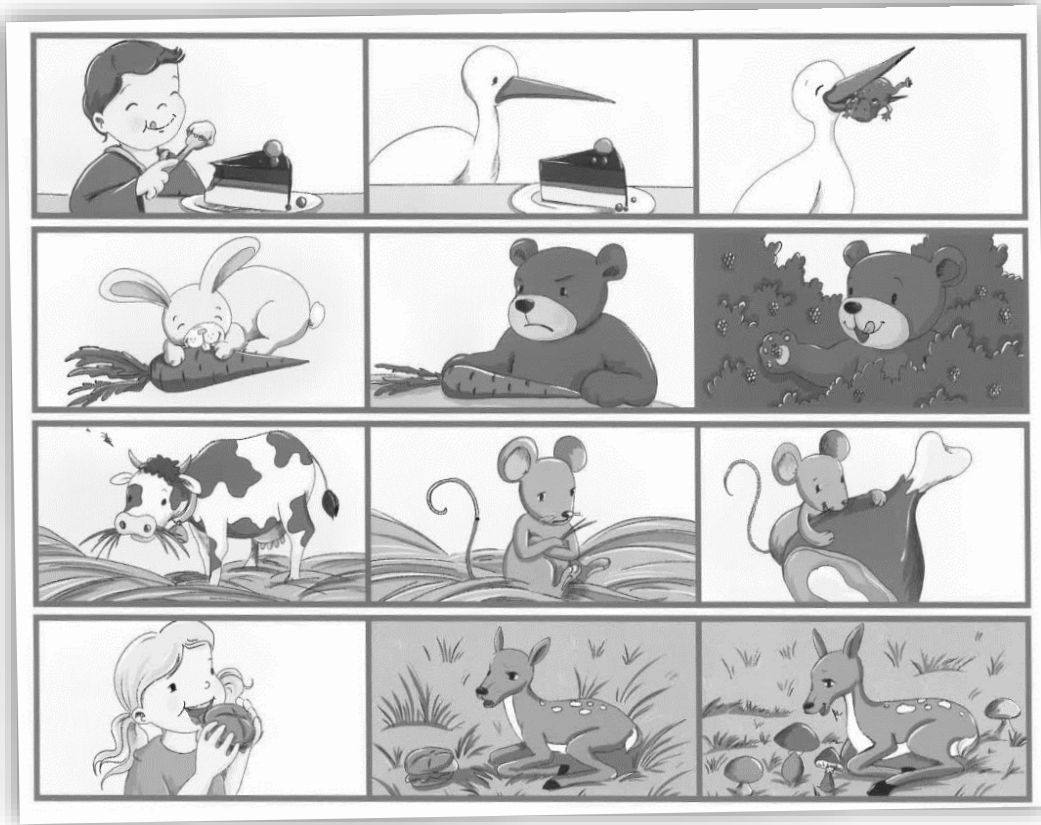
Az általam tapasztalt nyelvi fejlődés során a magyarul tanuló gyerekek előbb kezdték el használni a *-ban/-ben* és a *-n/-on/-en/-ön* ragokat (pl. *óvodában, udvaron, asztalon, fiókban*), mint a tárgyragot (pl. **Én szeret csoki, én nem szeret hagyma.*) Az igék esetében sokszor először a felszólító módú formát sajátították el, és az E/3. formát nem ismerték (*Gyere! – jön*), a főnévi igenevet tanulták meg az ige vagy főnév helyett (*játszani – játszik, hintázni – hinta*), vagy az igéket a kérdések alapján E/1. helyett E/2.-ben használták (*én szeretsz rajzolni, én rajzolsz ház*). Ezekben az esetekben érdemes alapul venni azokat a szavakat, formákat, amiket a gyerekek elkezdtek használni, és ezekből kiindulva tanítani, differenciálni a számukra új nyelvi formákat.

A szerkezeti felépítésnél feltüntetett 1. táblázatból kivehető, hogy a képeskönyv a nyelvi anyagát tekintve nagyot markol, felvállalja a magyar nyelv alapvető nyelvi elemeinek tanítását. Általában ragaszkodik a nehézségi sorrendhez, erre jó példa, hogy a tárgyrag tanításánál csak az első négy, könnyebb illesztési típust tanítja, itt is hangsúlyozva, hogy egyszerre csak egy illesztési típust dolgozzunk fel és gyakoroltassunk. A feladatlapok során újra és újra visszatér adott nyelvi formákhoz, ugyanakkor megengedi, olykor javasolja a feldolgozási sorrend megváltoztatását.

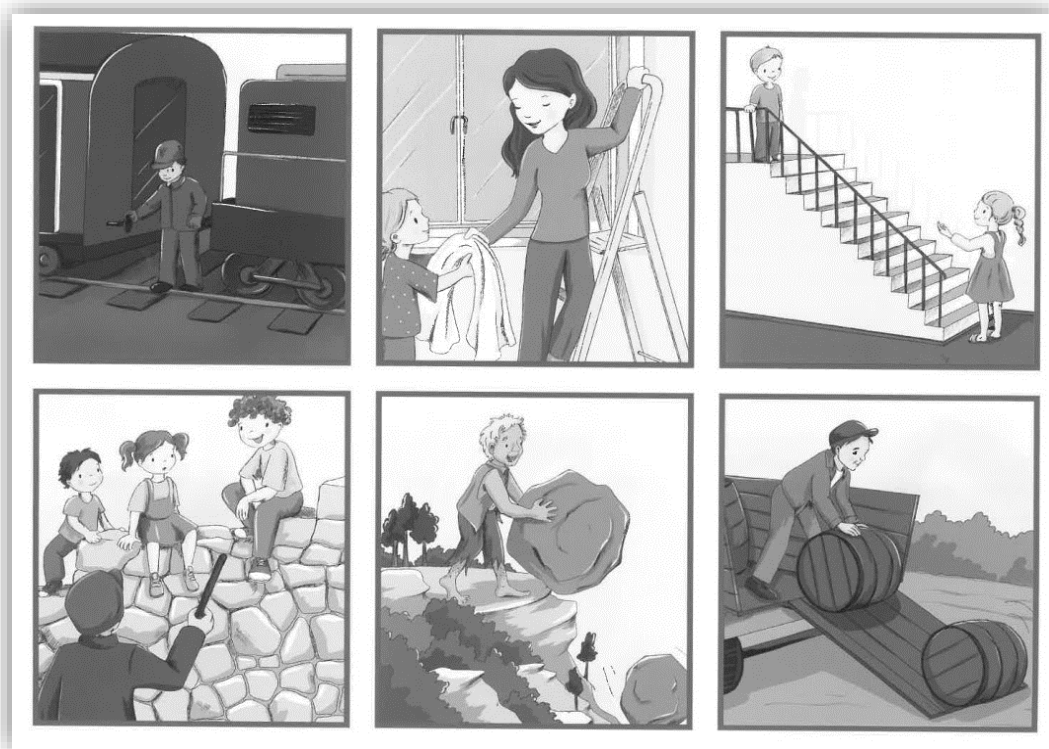
Ha csak a képeskönyv nyelvi anyagát tekintjük, a tanulási gradiens igen meredek: sok új információt és kevés gyakorlási lehetőséget biztosít. Ugyanakkor az óvodás gyermekekkel való foglalkozásnak csak nagyon kis részét teszi ki a „tankönyvből” való tanulás. A képeskönyv anyaga lehet egy vezérfonal, amit a gyermekek alapvető tevékenységébe, a játéktevékenységbe ágyazva előkészíthetünk, majd kiegészíthetünk, begyakoroltathatunk. A ciklikusság elve mindenesetre érvényesül a könyvben: a tárgyeset először a 42–49. feladatlapokon jelenik meg (11. ábra), majd visszatér a 68–69. (12. ábra) és a 98–106. (13. ábra) feladatlapokon.

11. ábra: Tárgyrag tanítása első alkalommal

12. ábra: Tárgyrag gyakorlása az első visszatérő ciklusban

13. ábra: Tárgyrag gyakorlása a második visszatérő ciklusban

A szerzők javasolják is, hogy a már egyszer földolgozott feladatlapokra térjünk vissza a tanulás későbbi szakaszaiban. Különös jelentőséggel bír ez a magyartanítás esetében. Óráról órára, foglalkozásról foglalkozásra vissza kell térnünk a korábban tanultakhoz, folyamatosan át kell ismételnünk, fel kell elevenítenünk a tanult szavakat, és nagyon sok gyakorlást kell beiktatnunk az eredményes bevésoedés érdekében. Nagyon apró lépésenként kell haladnunk, óvodások esetében ez három, négy, legfeljebb öt új szót jelent alkalmanként. Játékos feladatokkal kell elérnünk, hogy a gyermekeknek minél több alkalommal kelljen kimondaniuk a szavakat, mind az új anyag, mind az ismétlő anyagok esetében.

A tanítási módszer tekintetében a képeskönyv inkább a nyelv elsajátítására, annak támogatására, semmint a nyelv tanítására épít. A pedagógus indirekt módszerekkel mintát ad, lehetőség szerint a gyermekek kedvelt tevékenységeibe kapcsolódik be, játékba ágyazva „észrevétlenül” gyakoroltat, a gyermekek beszédbeli megnyilvánulásait kiterjesztett utánpótlással megerősíti, a gyermek nonverbális kommunikációs jelzéseit nyelvi formába önti.

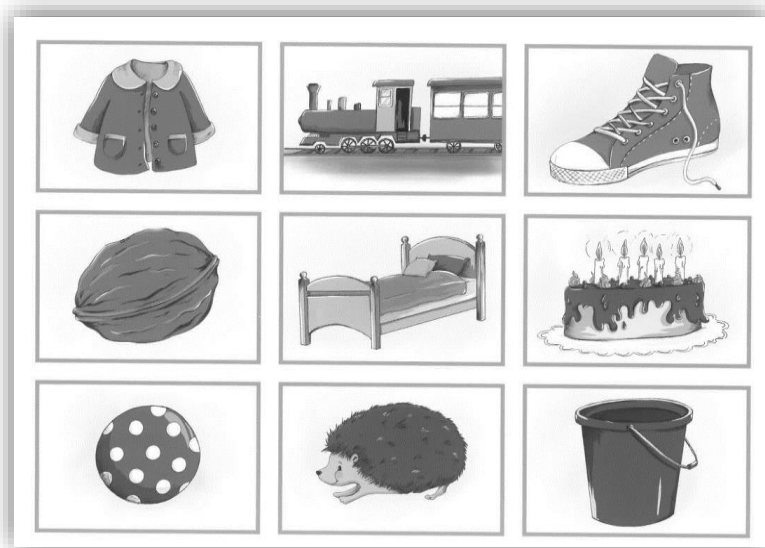
A képeskönyv egyik legfontosabb célja a szókincs fejlesztése, bővítése, ez az egész könyvön végigvonul. A szavak kiválasztásában, sorrendjében több szempont is szerepet kapott. Egyik ilyen szempont, főként a tanítás elején, hogy a szavak könnyen kiejthetők legyenek, így már kezdetektől sikerélményt jelentsenek a gyermekek számára. Fontos szempont, hogy a szavak a gyermekek számára hasznosak, használhatók legyenek, találkozzanak velük az őket körülvevő közvetlen környezetükben is. Ezzel az óvodában történő nyelvvelsajátítás és a foglalkozásokon folyó nyelvtanulás erősítik egymást. A rövidebb, egyszerűbb szavaktól fokozatosan jutunk el a hosszabb, nehezebben kiejthető, pontosabb artikulációt és finomabb hallási megkülönböztetést igénylő szavakig, melyek már ritkábban használtak, és a tágabb környezet dolgait, személyeit, viszonyait fejezik ki.

A passzív és aktív szókincs fejlesztése a főnevekkel kezdődik. Először 117 főnevet képviselő kép szerepel a könyvben. Ebből egy oldalt mutat be a 14. ábra. A kiválasztás szempontjai nem fontossági sorrendet jelentenek, kritérium volt a könnyű motoros kivitelezés, a tartalmi egyszerűség, a gyermekközpontúság és természetesen a jól ábrázolhatóság. A jól ábrázolhatóság azért is nagyon fontos a magyar nyelvet idegen nyelvként tanuló gyermekek esetében, hogy a képek egyértelműen felismerhetőek legyenek számukra, hiszen a jelentés pontosításához sokszor nem áll rendelkezésre közvetítő nyelv. A pontos ábrázolás a differenciálásban is segíthet (*pohár, bögre, csésze*), illetve lehetőséget kínálhat a gyermeknek. Ilyen lehet, ha a piros pöttyös labda képét meglátva felismeri, hogy ilyen labda van az óvodában is. (*Labda én óvoda!* Ez a gyermek kifejezésében azt jelentheti: *Ilyen labda van az én óvodámban is!*).

A főneveket az igék követik, E/3. alakjukban. 54 előbb cselekvést, majd néhány történet kifejező igét ábrázolnak a képek. Ezek a gyermekek számára tartalmilag ismertek, babával, plüss állatokkal jól lejátszhatók, képen jól felismerhetőek, és mint a főneveknél, kiejtés szempontjából viszonylag könnyűek. Ugyanazt az igét több különböző cselekvővel ábrázolják, így lehetőség nyílik az igék minél többszöri megnevezésére, analógiás mondatokban való gyakoroltatására. Az igék tanításának első oldalát mutatja be a 15. ábra.

A lexikai anyag a testrészekkel folytatódik. Miután az élőbeszédben a testrészek neve leggyakrabban toldalékos formában (birtokos személytoldalékkal) fordul elő, így (is) célszerű tanítani. A könyv képei az E/3. alak tanítására alkalmasak.

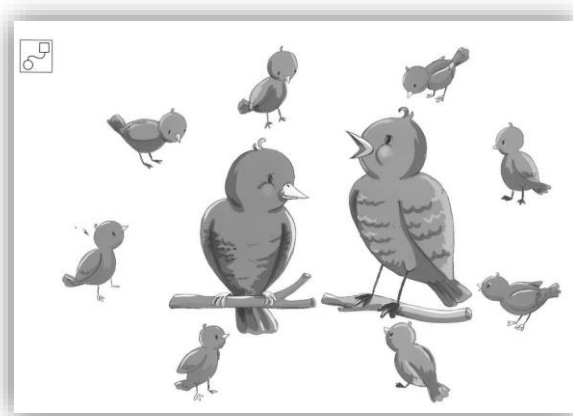
A melléknevek bevezetése a színek nevének megtanulásával kezdődik, illetve a kicsi-nagy ellentétes fogalmakkal (16. ábra) A képekkel való különböző játékok lehetőséget adnak a számok megtanulására is, a számkör a gyermekek életkorától, képességeitől függ. A melléknevek tanításában a későbbiekben is nagy hangsúlyt kap az ellentétpárok megértése, megnevezése, a különbségek felismerése.

14. ábra: Főnevek tanítása

15. ábra: Igék tanítása

16. ábra: Melléknevek tanítása (piros-kék, kicsi-nagy)

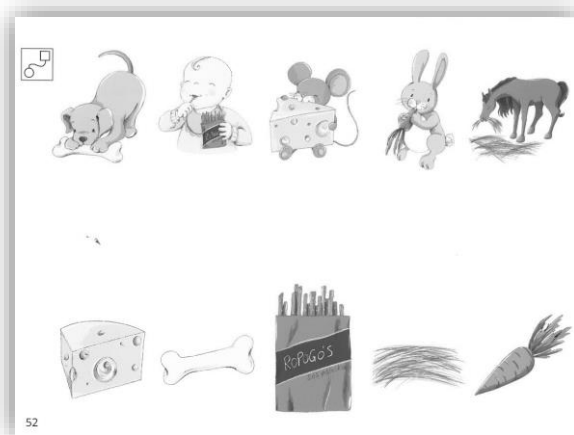
A kiejtés tekintetében – a képeskönyv hangsúlyozottan a nyelvi késéssel küzdő gyermekeknek szól, akiknek kifejezett beszédmozgásbeli nehézségeik vannak – a kézikönyv azt ajánlja a pedagógusoknak, hogy pontos, nyílt artikulációval, ereszkedő hanglejtéssel, jól tagolt, szuggesztív beszéddel, modulált intonációval adjon mintát a gyermekeknek. A kiejtést nem javíttatja direkt módon, csak indirekt módszerekkel, kizárólag helyes beszédpélda adásával.

A nem magyar ajkú gyerekek tanítása során érdemesnek tartom követni a logopédusoknál bevett módszert: minden cselekvést beszéddel kísélni. (*Becsukom az ablakot. Leülök a székre.*) Kezdetben csak rövid, egyszerű mondatokat érdemes használni, melyek közül meglepően sok kifejezőként, kész mondatként beépül a gyermekek előbb passzív, majd aktív szókincsébe. Később bővíthetjük, változtathatjuk ezeket a megnyilvánulásainkat is.

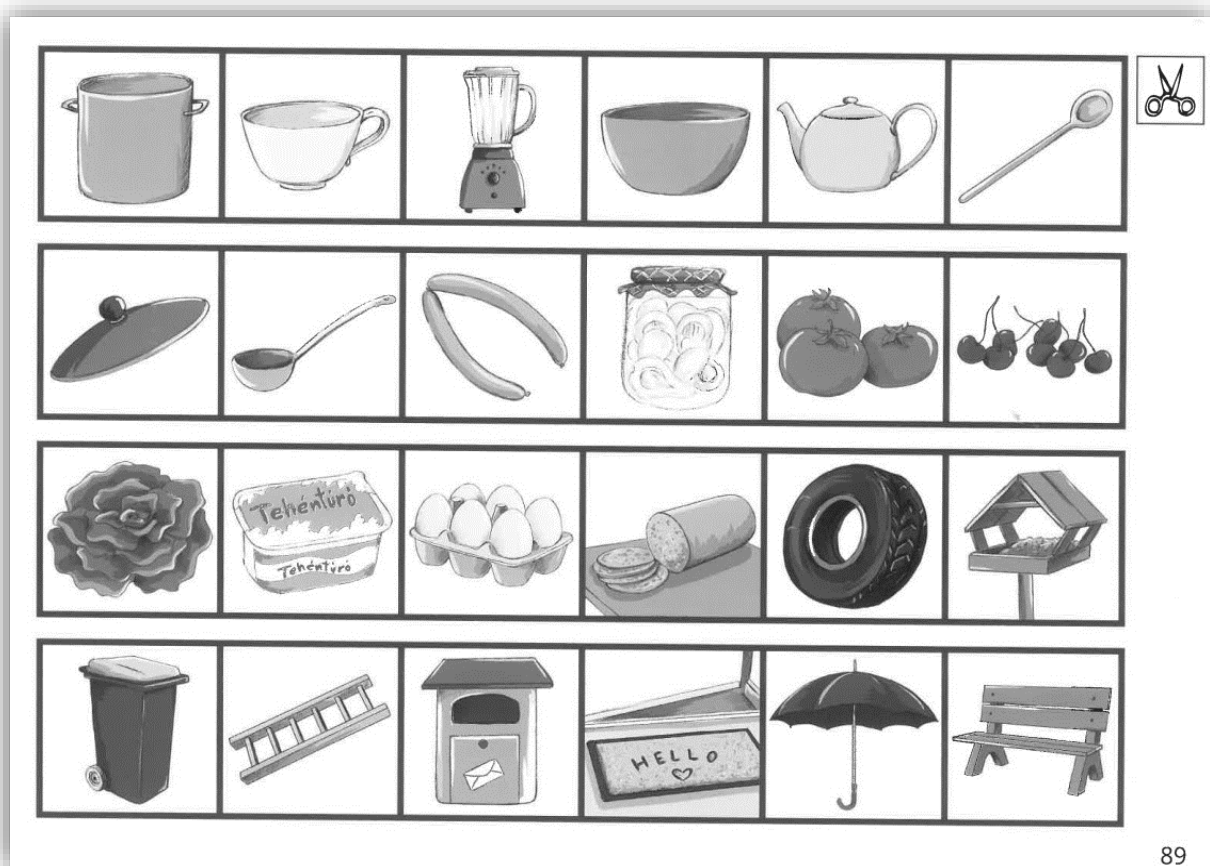
A magyarul tanuló gyermekek kiejtését kezdetben szintén nem javítanám direkt módon. Célunk az, hogy a gyerekek sokat és szívesen beszéljenek, a direkt javítgatás pedig kudarcélményt okozhat nekik, és elmehet a kedvük attól, hogy egyáltalán megszólaljanak a foglalkozásokon. A bevésődés érdekében nagyon sokszor mondjuk ki mind az új, mind az átismételt szavakat, ezzel a tanár mintát ad a gyerekeknek, nekik pedig a szavak sokszori elismérlésével egyre pontosabb és tisztább lesz az artikulációjuk. Kivételt képezhet az a helyzet, amikor a rossz kiejtés megváltoztatja a szó jelentését (*ül* helyett *öl* szó ejtése, később a *szülő* és *szőlő* szavak keveredése), vagy amikor egy szó helytelen kiejtése rossz, nevetséges helyzetbe hozhatja a gyermeket (a *pöttyös* szóban *cs* ejtése a *ty* helyett). Mindkét esetben érdemes az adott hangok kiejtését tudatosítani, differenciálni, majd a szavak esetében ugyanezt megtenni, vagy a szavak jelentésének magyarázatával, vagy annak elmondásával, hogy a más kiejtéssel csúnya szó lesz belőle, amit nem használunk.

A receptív nyelvi készségek közül az olvasás fejlesztése nem jöhet szóba, hiszen a gyermekek nem ismerik még a betűket. Ugyanígy a produktív nyelvi készségek közül az írás sem jelenik meg óvodás életkorban. A beszédértés és a beszédképesség fejlesztését viszont elsődleges céljául tűzi ki a könyv, illetve nagy hangsúlyt fektet a későbbi olvasás és írás elsajátítását lehetővé tévő egyéb készségek, mint figyelem, emlékezet, mozgás, gondolkodás fejlesztésére.

A képeskönyv jelleg mellett a kiadvány néhány oldala lehetőséget ad a gyermeki tevékenységekre is: vannak összekötős feladatok (17. ábra), képeket kell kivágni (18. ábra), majd a feladatnak megfelelően beragasztani a könyvbe (19. ábra), képsorban át kell húzni az oda nem illőt (kakuktktojást) (20. ábra), hiányos képeket kell kiegészíteni egy-egy rész megrajzolásával (21. ábra). Ezek a feladatok egyebek mellett pl. a grafomotoros fejlesztést célozzák meg, de a mennyiségüket tekintve inkább felhívják a figyelmet ezen készségek fejlesztésének fontosságára, valamint azt akarják elérni, hogy a gyermeknek örömet szerezzen a saját tevékenysége.

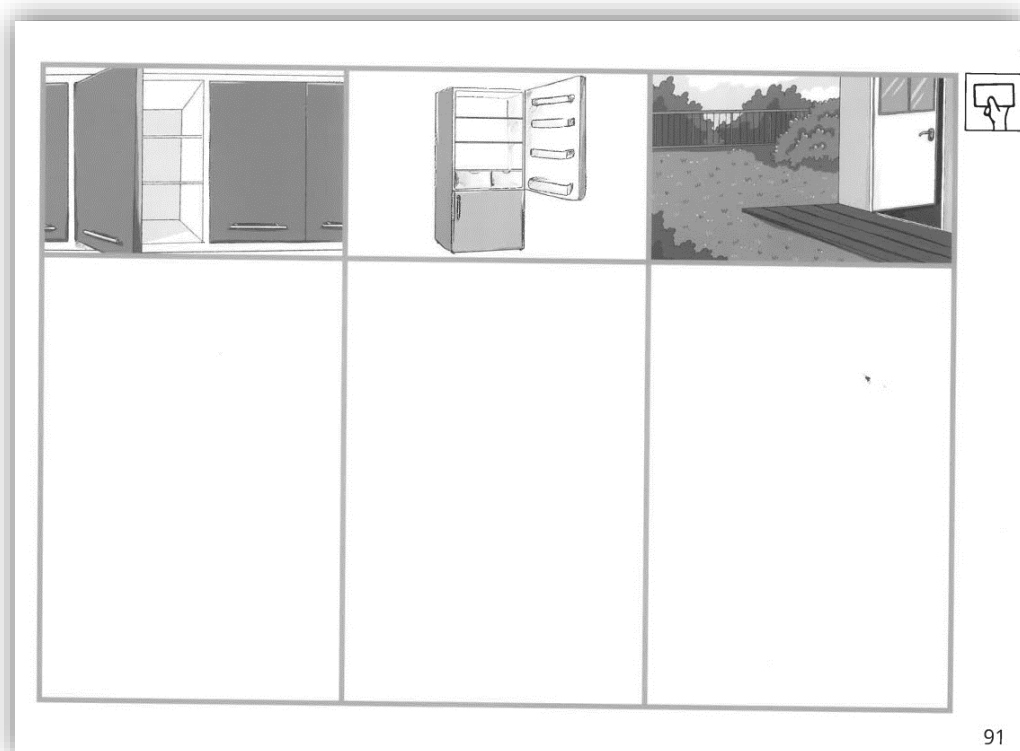

17. ábra: Összekötős feladat

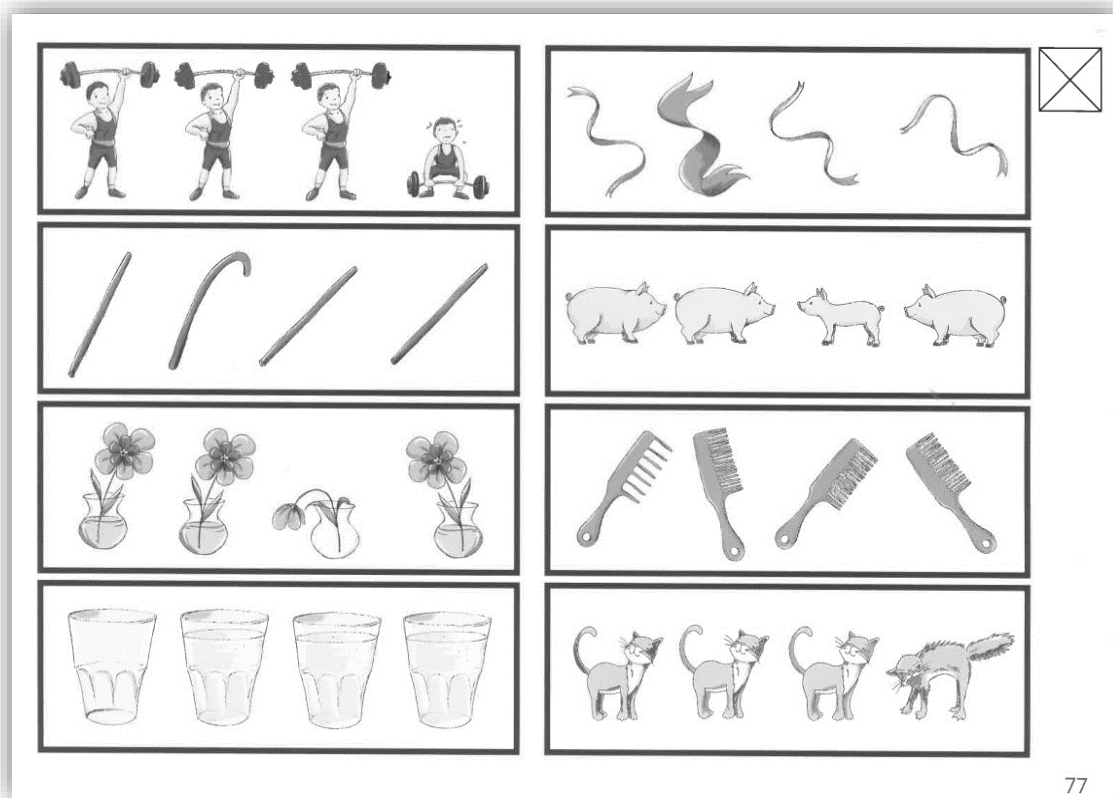
89

18. ábra: Kivágandó képek

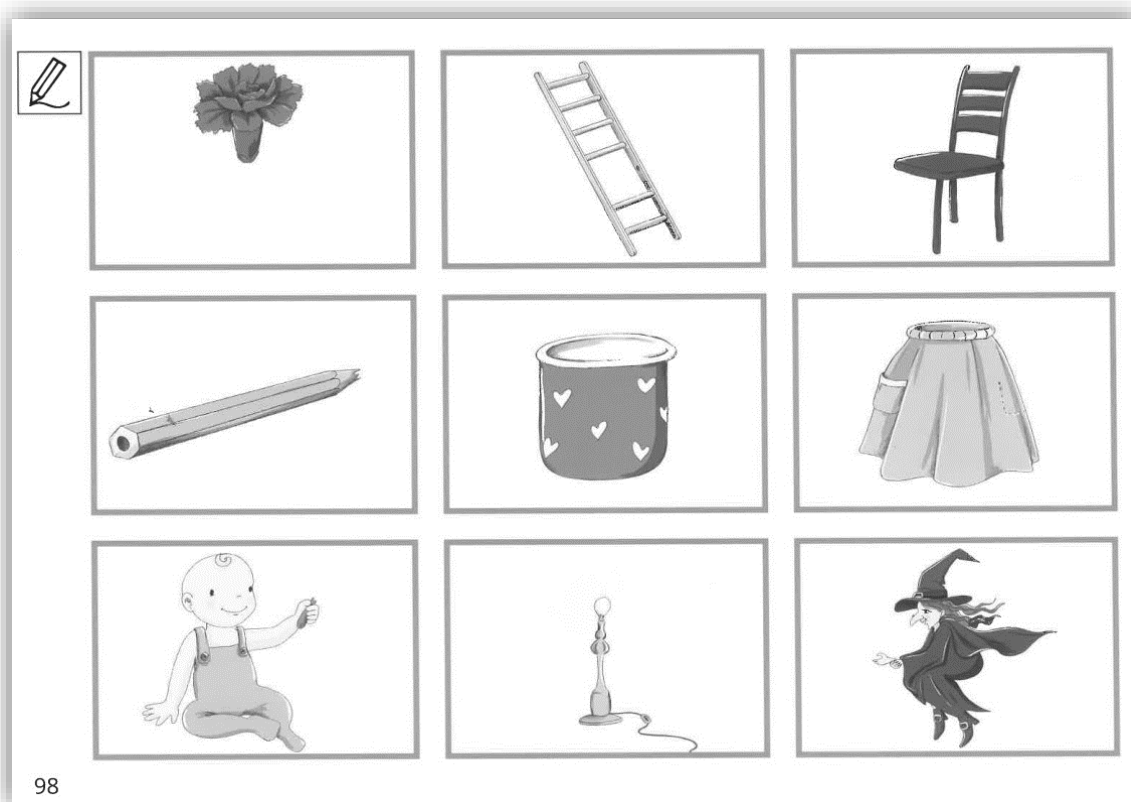
91

19. ábra: Képek csoportosítása, beragasztása

77

20. ábra: Kakuktkojás keresése

98

21. ábra: Hiányos ábrák kiegészítése rajzzal

Az óvodás korosztály magyartanítása során elengedhetetlenül szükséges a nyelvi készségek és a literációs készségek kiépítéséhez szükséges egyéb, megelőző készségek, képességek kialakítása, fejlesztése. Ilyen készségek többek között az auditív és vizuális percepció, auditív és vizuális memória, térbeli tájékozódás, szerialitás, finommotorika, és a vizuomotoros koordináció. A kisgyermekeknek sok mozgásos tevékenységre, cselekedtető feladatra van szüksége. Célunk, hogy a gyermek alkalmassá váljon, képes legyen a magyar közoktatásba való belépésre (Schmidt–Nagyházi 2020: 46–65).

Az óvodai foglalkozásokon használt hagyományos feladatok, fejlesztő munkafüzetek, fejlesztő eszközök, játékok nagy része eredményesen használható a magyar nyelvi foglalkozásokon is. A nyelv elsajátításához, tanulásához nagyon sok gyakorlásra van szükség, amelyet mindenképpen játékos, tevékenykedtető formában érdemes kivitelezni, amellyel így két legyet üthetünk egy csapásra: a feladatok megoldása, a tevékenységek során megvalósul a gyakorlás, a lexikai és grammatika anyag bevéődése, ugyanakkor a további nyelvtanuláshoz szükséges készségek, képességek is eredményesen fejlődnek.

Zárásképpen leszűrhetjük, hogy noha az *Én is tudok beszélni* című képeskönyv nem tankönyv, egy olyan széleskörű, részletes kiadvány, amely egyrészt kivitelezésében, másrészt átfogó lexikális és nyelvi anyagával nagyon jól használható magyarul nem beszélő óvodás korú gyermekek magyartanításánál. Ezek a gyerekek a napjuk jelentős részét általában magyar nyelvi környezetben, magyar óvodában töltik, ahol a nyelvelsajátítás folyamata párhuzamosan zajlik az általunk irányított nyelvtanulással.

A képeskönyv jó iránymutató lehet ahhoz, hogy mit milyen sorrendben tanítsunk, a képei pedig nagyon jól használhatók akár a könyvben, akár szétvágva, egyéb feladatokban alkalmazva azokat. A kézikönyv remek javaslatokat tartalmaz arra vonatkozólag, hogy az adott képi anyag milyen sok más módon használható fel a szimpla megnevezésen és mondatalkotáson kívül.

Ahogy a szerzők is javasolják, a tanítást mindig tárgyi környezetben, játéktárgyakkal való manipulálással kezdjük, csak utána térjünk át a képekkel való foglalkozásra, és a gyakorláshoz sok új anyaggal, játékkal egészítsük ki a foglalkozásokat. Maximálisan egyetértek a következő meglátással: „Valamely tankönyv használatát illetően végső soron mindig a tanár szakmai hozzáértésén múlik, hogy mennyire kreatívan és hatékonyan tudja annak tartalmát az adott összefüggésben kiaknázni a tanítási/tanulási folyamat céljainak megfelelően” (N. Hock – Ö. Vadnay 1997: 28).

Irodalom

- Bittera Tiborné – Juhász Ágnes 2021. *Én is tudok beszélni (Képeskönyv kisgyermek beszéd- és nyelvi fejlesztéséhez)*. Krasznár és Társa Bt., Budapest.
- Bittera Tiborné – Juhász Ágnes 2022. *A nyelvi késés és a nyelvfelődési zavar terápiájának kezdeti szakasza (Kézikönyv az én is tudok beszélni című képeskönyvhöz)*. Krasznár és Társa Bt., Budapest.
- Némethné Hock Ildikó – Ötvösné Vadnay Marianna 1997. A bőség kosara, avagy hogyan válasszunk jól nyelvkönyvet? *Iskolakultúra* 7/11: 20–28.
- Torma Katalin 2021. Perzsa közvetítő nyelven írt magyar nyelvkönyv: Xod-âmuzi-ye zabân-e majâri. *Hungarológiai Évkönyv* 22/1–2: 177–189.
- Schmidt Ildikó – Nagyházi Bernadette 2020. *Magyarnyelv-tanítás gyermekeknek*. Károli Gáspár Református Egyetem – L'Harmattan Kiadó, Budapest.

Inkovics, Mária

Using a picture-book to teach Hungarian

This review offers my personal insight into teaching Hungarian to preschoolers using a picture book originally designed for Hungarian-speaking children and used primarily in speech and language therapy. The book is called *I can speak*; and it was published in Budapest in 2021 by Tiborné Bittera and Ágnes Juhász Bittera, PhD. The 120 page-long picture book is supplemented by a handbook with lots of great ideas, tips and playful exercises – together, they provide an excellent guideline for teaching preschool children Hungarian.